

Irländsk whiskey - 25 april 2004.

För första gången hade Telge Whisky Sällskap en tasting på engelska, eftersom Niamh Skally, Irish Distillers representant i Sverige, bjöd in för att berätta om irländsk whiskey. *Lägg märke till hur irländarna stavar sin whiskey!* Niamh började med att diskutera vem som var först med whiskeytillverkningen – irländarna eller skottarna. Något definitivt svar på den frågan gavs inte, men enligt sägnen infördes kunskapen att tillverka whiskey av irländska munkar på 500- eller 600-talet. Destillering hade munkarna lärt sig från parfymtillverkningen när de missionerade i mellersta östern. Enligt en legend var det Irlands skyddshelgon S:t Patrick, som förde med sig kunskapen att destillera från det europeiska fastlandet till Irland.

Ursprungligen var destilleringskonsten en del av den egyptiska alkemin, som innebar konsten att återställa de fyra grundelementen eld, jord, luft och vatten till sin ursprungliga rena form. Genom sina experiment med alkemi blev egyptierna skickliga att tillverka parfym, mediciner, färger och legeringar. Ordet destillering var vid den tiden ett begrepp som generellt betecknade alla processer som avskiljde mindre föremål från ett större. Destillering var också kokning, när man sög upp väldoftande oljor från blommor, filtrering och pressning.

Araberna betecknade de rena ämnen man fick fram genom destillering för "al kohl" och var den generella beteckningen på det flyktiga rena ämne man fick fram och tog tillvara vid destilleringen. Långt senare blev det arabiska ordet begränsat till att betyda ren sprit, dvs. alkohol. Det var emellertid först i samband med att parfymdestilleringen blivit allmän som destillering, som man också började använda den metoden för tillverkning medicinska drycker. Det skedde först genom att vin destillerades men så småningom användes kornmäska.

När de irländska munkarna kom hem till Irland tillverkade de destillationsapparater av koppar, som de kallade pot stills. I dem kokades en mäska av vatten och mältat korn, som fått jäsa en tid. Alkoholen separerades och whiskeyn var uppfunnen. Men de första destillaten smakade inte bra, eftersom man inte hade lärt sig att skilja ut den välsmakande spriten från de illa smakande spritsorterna. Man satte då till olika örter för att göra spriten mer hälsosam! I slutet av 1700-talet fanns mer än 2000 destillerier på Irland. År 1887 fanns det 28 och 1966 fem destillerier kvar.

Ursprunget till ordet whiskey kommer från det gaeliska ordet uisge beatha eller uisquebaugh, som betyder livets vatten. Gaeliska är det keltiska språk som talas bl.a. på Irland. Från det ursprungliga ordet uisge beatha har sedan ordet whiskey utvecklats.

1900-talet blev ett århundrade vars händelser påverkade den irländska whiskeyindustrin på ett mycket negativt sätt. I april 1916 skedde ett uppror mot engelsmännen men myndigheterna slog ned upproret efter fem dagars strider. Mellan 1919 och 1921 utbröt ett inbördeskrig som slutade med att *Irland blev "fristat" inom det Brittiska imperiet*. Sedan blev det ett handelskrig mellan engelsmän och irländare, som resulterade i att irländsk whiskey inte kunde exporteras till Brittiska imperiet inkluderande Kanada, Sydafrika, Australien, Nya Zeeland och Indien.

Många irländska destillerier måste därför stängas. På grund av Irlands dåliga ekonomi höjdes spritskatterna, vilket negativt påverkade hela whiskeynäringsen. *Förbudstiden i USA* mellan 1920 och 1933 stängde USA-marknaden för irländsk whiskey, varför whiskey producerades endast för hemmamarknaden. På Irland fanns överfulla lager av whiskey. *Andra världskrigets utbrott* förde med sig att ytterligare destillerier måste stängas och år 1950 var det bara fyra destillerier kvar. Destillerierna Jameson, Power, Midleton och Tullamore bestämde sig för att gå samman 1966 och Irish Distillers Company bildades. Verksamheten koncentrerades till destilleriet Midleton. År 1973 införlivades också Ulsters sista destilleri, nämligen Bushmill, som är världens äldsta destilleri grundat 1608.

År 1988 köptes Irish Distillers av Pernot Ricard efter en hård dragkamp med den brittiska jätten IDV. Strategin med köpet var att Jameson och Bushmill skulle marknadsföras "world wide".

Det destilleri som skiljer sig från övriga irländska är Cooley Distillery, som startade igen sin produktion 1989 och kom med sin första maltwhisky 1992 (Tyrconnell Pure Pot Still Single Malt). Även Connemara Pure Pot Still Single Malt har lanserats. Utmärkande är att de tillverkats av rökt malt, vilket inte övriga irländska whiskeysorter är. Whiskey specialtillverkas också för olika varuhuskedjor som Intermarché (Frankrike) och Dunnes (Irland).

Niamh kommenterade sedan whiskeytillverkningen ur olika aspekter. För det *första* använder man sällan torv till mältningen på Irland. För det *andra* är destillationspannorna betydligt större än de skotska. För det *trede* destillerar man tre gånger på Irland. Man diskuterar inte fördelningen mellan malt och omälat säd i en blandning. Råvaran kan således vara omälat och mälat korn, majs samt något av de övriga sädeslagen i olika proportioner.

Användningen av omälat korn (mellan 60-80 %) var en följd av en maltskatt, som infördes i början av 1700-talet. Den tvingade destillerierna att använda naturligt korn. Eftersom spriten blev skarp av att använda omälat korn, blev det nödvändigt att destillera tre gånger.

Enligt lag måste spriten lagras minst tre år för att kallas whiskey. Men även på Irland får "änklarna sin del" vid lagringen av whiskey. Innan faten fylls sätter man till vatten, så att alkoholhalten är cirka 65 %. Efter sju års lagring har procenthalten sjunkit till 55 %. Sedan späder man med vatten ner till 40 % innan buteljering. En 10 årig Bushmill har förlorat i volym enligt formeln $2 \times 10 + 3 = 23$ %

Whiskeysorter som var med vid provningen är kursiverade.

<u>Destilleri</u>	<u>Varumärke</u>
-------------------	------------------

Bushmill	Black Bush, Bushmills Malt 5 år (för italienska marknaden), <i>Bushmills Malt 10 år</i> , <i>Bushmills Malt 16 år</i> <i>Three Woods</i> , Bushmills 1608 (speciellt för taxfree-marknaden), Bushmills Distiller's Reserve, Bushmills Millennium Malt, Original Bushmills, Coleraine
----------	--

Cooley	Connemara Pure Pot Still (rökig), Kilbeggan, Tyrconnell Pure Pot Still Single Malt, Avoca, O'Hara (varuhuskedjan Intermarché i Frankrike), Inishowen, Millars Special Reserve
Midleton	<i>Jameson 12 och 18 år</i> , Jameson Ltd Edition Pure Pot Still, Midleton Very Rare 2002, Paddy, Powers Gold Label, Tullamore Dew 12 år, Murphy's, Dunphy's, Hewitts, Green Spot, <i>Redbreast Pure Pot Still 12 år</i> ,

Pot Still Whiskey är namnet på en whiskey med en blandning av mälat och omälat korn. Skall inte förväxlas med single malt eller pure malt!

Den sist nämnda whiskeysorten kan vara värt att kommentera, eftersom den inte är så vanlig. Redbreast var en whiskey som i princip fanns i alla prästers hus, därav också namnet "prästens flaska". Det är en whiskey där ett bourbonfat blandades med två sherryfatlagrad whiskey.

Alla har säkert hört talas om och troligen också druckit Irish coffee. Men hur uppstod just den blandningen enligt Niamh? En manlig journalist stannade 1952 på Shannons flygplats på Irlands västkust under sin återresa till USA. Eftersom det var kyligt ute gick han till baren och fick då en kopp kaffe med whiskey. Han blev så förtjust i blandningen att han fick receptet, som han lämnade till bartendern på Buena Vista Café i Fishermans Warf, San Francisco. För att få kontinuerlig tillgång till den irländska whiskeyn skrev Buena Vista 1966 ett kontrakt med Irish Distillers.

Det var mycket nöjda deltagare, som efter provningen vandrade ner till matsalen för att fortsätta diskutera irländsk whiskey med Niamh samt äta en bit mat med öl.

I. Giös